

EL TEMPS

Fresc del segle XIII que representa l'emperador Constantí i el papa Silvestre. Basilica dei Santi Quattro Coronati de Roma.

L'engany més vergonyós de l'Església Catòlica

L'editorial Adesiara publica la traducció del text amb el qual l'humanista italià Lorenzo Valla va desmuntar el document que atorgava a l'Església el poder terrenal.

Entre final del segle passat i principi de l'actual, l'històric text que l'humanista Lorenzo Valla (Roma, 1407-1457) va elaborar per a demostrar la falsedat del document en què l'Església basava el seu poder terrenal s'ha traduït a les principals llengües europees, en versions filològiques rigoroses.

S'ha fet no tan sols per la rellevància històrica que té, sinó també pel valor literari. Més en concret, per l'enginy filològic de l'autor i pel to sarcàstic i punyent de l'obra, trets que en fan llaminera la lectura, a qualsevol lector.

L'editorial Adesiara ha considerat que el lector català mereixia gaudir del lli-

bre com ho fa el lector francès, italià, anglès o alemany, i l'acaba de publicar, en versió d'Alejandro Coroleu Lletget, especialista en humanisme italià doctorat en filologia llatina, amb l'original llatí acarat i el títol *La falsa i inventada donació de Constantí*.

Com si es tractés d'una obra actual divulgativa d'impacte, i no pas erudita i minoritària, l'editorial hi ha afegit una faixa que proclama que és el llibre que va desemmascarar un dels fraus més escandalosos de l'Església Catòlica. A la contracoberta, l'editor encara és més contundent: qualifica el frau d'un dels "enganys més sòrdids i vergonyosos de la cúria romana".

També Lorenzo Valla, que quan -l'any 1440- va escriure *De falso credita et ementita Constantini donatione*, vivia a Nàpols sota la protecció d'Alfons el Magnànim -n'era secretari reial-, era contundent. Pensava que era vergonyós que l'Església hagués falsificat el document i que els papes l'haguessin deixat passar per bo.

És a dir, que els papes defensessin com a vertadera la donació que ells sabien que era falsa, "sollant així la dignitat del pontificat, sollant la memòria dels antics pontífexs, sollant la religió cristiana i barrejant-ho tot amb assassinats, desgràcies i escàndols".

Crim i mals. Però Valla es queixava sobretot que el poder papal volgués ser un poder terrenal, perquè, de fet, era "la causa de tants crims i de tants mals de tota mena".

El sant pare, constata l'humanista, fa la guerra contra nacions pacífiques i sembra discòrdies entre estats i prínceps; està assedegat dels béns dels altres i devora els seus i diu que li és permès d'arrabassar per qualsevol raó el patrimoni lliurat -falsament- per Constantí a l'Església a aquells que el posseeixen.

Com si la religió cristiana, comenta Valla, "fos benaurada per aquesta recuperació i no pas més oprimida per tota mena d'ignomínies, llicències i plaers, si és que pot ser oprimida encara més i hi ha lloc per a més crims", mentre que "els homes impius troben en el sant pare una excusa per a tots els seus crims".

Sembla, afegeix Valla, que els sant pares més recents frueixin de riqueses i plaers, maldin per ser tan impius i estúpids com savis i sants foren els seus predecessors. Per tot això, es demana: "¿Qui es pot considerar cristià i suportar això amb serenitat?"

S'entén que quan el 1444 Lorenzo Valla visita Roma, on té enemics nombrosos i poderosos, ha de fugir-ne, disfressat, per a salvar la pell. I podrà arribar al port de Barcelona, des d'on tornarà a Nàpols.

El 1447, poc després de l'elecció del nou pontífex, Nicolau V, Valla pot tornar a Roma sense patir per la seva vida. A partir del 1450, hi ensenyarà retòrica a l'*studium* local.

El document fals. El document que Valla va demostrar, amb arguments di-

versos, que havia estat falsificat, era un decret imperial segons el qual l'emperador Constantí (272-337) va fer donació a l'Església, representada llavors per Silvestre I, de la ciutat de Roma, de les províncies d'Itàlia i de la resta de l'imperi Romà d'occident.

Ja hi havia sospites que era fals. Dante les va exposar en diverses obres. I Nicolau de Cusa va presentar-hi reserves al concili de Basilea del 1433, unes reserves basades en arguments històrics.

Valla afegeix als arguments històrics les armes de la filologia i el dret. Totes aplegades indiquen –anuncia Valla al proemi– que el document és ple de contradiccions, coses impossibles, ximpleries, barbaritats i ridiculeses.

La rigorosa anàlisi filològica del document li va permetre de descobrir que el llatí i el vocabulari emprats per l'autor del text no corresponien a l'època de Constantí. El llatí era una de les especialitats de Valla. La seva obra més coneguda és el tractat *Elegantiae linguae latinae* ('Elegàncies de la llengua llatina'), destinat a alliberar la llengua llatina d'impureses i barbarismes.

Publicada, pòstumament, el 1471, ja havia circulat en còpies manuscrites. L'obra és una de les fonts d'inspiració del *Liber elegantiarum* ('Llibre de les elegàncies') del valencià Joan Esteve, recull de frases llatines, amb la correspondència catalana, ordenat alfabèticament, imprès a Venècia el 1489.

El text va esdevenir ben aviat un manual universitari. El pla docent de la Universitat de Barcelona del 1532 estableix l'estudi d'un poeta o historiador per a les hores de gramàtica i retòrica, combinat amb la lectura de les *Elegan-*

Retrat de l'humanista italià Lorenzo Valla (Roma, 1407-1457).

tiae val·lianes. Els arguments jurídics que demostren, segons Valla, la falsedat de la donació de Constantí es basen en la incapacitat jurídica del donador i del receptor. Si l'emperador hagués abdicat, hauria estat a favor del poble romà i no en nom del papa. I incapacitat jurídica de Silvestre, perquè el papa no hauria pogut acceptar la donació sense contradir els preceptes evangèlics de la missió de l'Església.

“Tant de bo vegi jo el dia en què el papa sigui només el vicari de Crist i no també de l'emperador”, escriu Lorenzo Valla

L'Església es va resistir a acceptar els arguments i les conclusions de Valla, i juristes i teòlegs pròxims a la cúria romana van mirar d'invalidar-los.

Els protestants. Per una altra banda, els teòlegs protestants, recorda Coroleu Lletget, van acceptar-los de bon grat. Per a ells la falsificació –que, se sabé, va ser redactada per la cancelleria papal durant la segona meitat del segle VIII–, era a la base del desastrós i il·lícit poder temporal del papat a l'edat mitjana.

Luter s'hi va referir amb aquestes paraules: “La donació de Constantí és una gran mentida, amb la qual el papa va usurpar per a ell la meitat de l'imperi Romà.”

L'obra de Valla va causar un fort impacte, i va estendre i reforçar el convenciment que el poder de l'Església i el de l'estat havien de quedar ben separats.

Les paraules de Valla eren clares: “Tant de bo vegi jo el dia –de fet, no trigaré gaire a veure'l, sobretot si les coses es fan seguint el meu consell– en què el papa sigui només el vicari de Crist i no també de l'emperador.”

A més de les edicions llatines, al segle XVI va circular en traduccions a llengües vulgars. Hi ha constància de versions en txec, francès, alemany, anglès i italià publicades entre el 1513 i el 1546.

L'obra de Valla és extensa i variada. Entre els humanistes de la primera generació posterior a Petrarca, cap altre, considera Alejandro Coroleu, no va saber lligar com ell la pròpia reflexió ètica i religiosa amb la difícil obra del filòleg.

Lluís Bonada

